

Թուրքիայի հայոց Պատրիարքի Եղաբերականը եւ որբանոցների վերածումը արհեստանոցների:

Գաւառական որբանոցներու տնտղութեան պայմանաժամը կըսկսի լրանալ հետզհետէ և հարկ կը լինի փակել զանոնք մի առ մի, քանի սպառին բարերարներու սահմանած նպաստներն և դադրին ընդհանուր նուիրատուութիւնը, որոյ արդիւնքով երեւուն և չորս որբանոցներ բացուեցան կարօտեալ դաւաններու մէջ: Այս առժամանակեայ հաստատութիւնը պատասպարեցին ու խնամեցին ցարդ բազմաթիւ անտէր մանուկներ՝ պատուար կանգնելով կարօտութեան դէմ, որու անմռունչ զոները պիտի լինէին այդ մանուկներն, եթէ պետական շնորհներու հետ՝ մեր ազգայնոց ձկնաւորութիւնը չհասնէին անոնց օգնութեան:

Այլ սակաւն այդ որբանոցներուն մէջ կան տակաւին անչափահաս ու կարօտ տղաք, արժանի խնամքի ու պաշտպանութեան, կը գտնուին դեռ շատեր՝ որ չեն աւարտած արհեստն, զոր կ'ուսանին, հայթայթելու համար իրենց ոգեպահին, երբ մեկնին որբանոցէն, ուստի հազիւ թէ գաւառներու մէջ լսուած որբանոցներէ ոմանց փակման լուրն, թախանձազին խնդիրներ կը տեղան ի Պատրիարքարան, երկարածգելու դեռ անոնց տնտղութեան շրջանն և արգելելու այն բազմադիմի անպատեհութիւններն, որ կրնան ծագիլ որբերու լքումէն:

Այսպիսի պարագայից առջև փակել յեղակարծ այդ գթութեան յարկերն և ցիր ու ցան վտարել ու իրենց բախտին լքանել այդ մատաղատի մանկտին, մանաւանդ ցուրտ ձմեռով, որ պատած է արդէն գաւառներն բուքով ու ձիւնով, կարելի չէր, առանց տագնապելու խղճի խայթէ, առանց ծանր պատասխանատուութեան մ'ենթարկուելու Ազգին առջև, որ այնքան մեծ զոհողութիւններ յանձն առած էր թշուառութեան ձեռքէն խլելու համար բազդին այդ զրկեալներն, միանգամայն և Տէրութեան առջև, որ անոնց պաշտպանութիւն հրամայած էր, չնորհելով կարևոր դիւրութիւններն:

Բայց հոգածութեան արժանիներն՝ որբանոցներու պա-

տըսպարեալներն չէին միայն: Անոնցմէ դուրս գտնուող տղաքներն ալ, որ նպաստով կ'ապրէին, պէտք էր դնել այլ ևս այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ չմնային անգործ և ցվերջ կարօտ օգնութեան, այլ կարենային աշխատիլ և իրենց ձեռաց վաստակովն հագալ զիրենք: Իրաց այս վիճակին մէջ կարևոր էր ուրեմն այնպիսի կարգադրութիւն մը, որ զօրէր այդ կրկին պէտքերուն միապէս դարման բերել, և նոյն իսկ այնպիսի եղանակաւ մը, որ սատարէր միանգամայն ժողովրդեան ալ ապրուստի միջոցներն ընդարձակելու, ցորչափ կարօտութիւնն համատարած էր, տնտեսական աննպաստ պարագաներու պատճառաւ Միակ դարման մը կը ներկայանար, այն է՝ գաւառական գըլխաւոր կեդրոններու մէջ մնայուն ու կանոնաւոր արհեստանոցներ հաստատել, փոխան առժամեայ որբանոցներու, որ տեւական արդիւնք մը չէին կրնար ունենալ, և այս հաստատութեանց մէջ գիշերօթիկ պատսպարելով հանդերձ՝ անչափահաս ու պաշտպանութեան կարօտ որբերն և ի մասնաւորի զանոնք՝ որ փակելի որբանոցներէն դուրս պիտի ելնէին, ընդունիլ նաև ցերեկեայ՝ ուրիշ գաւառացի տղաքներ, և ասոնց ամենուն սովբեցնել, ըստ տեղւոյն պիտանի արհեստներ և երկրագործական կարևոր գիտելիքներ, առևտրական հրապարակներու վրայ խնդրուած չահաւէտ բեքքերու մշակութեան համար, և այս արհեստանոցներու միջոցաւ ու զանազան կարգադրութեանց ներքև միանգամայն երկրագործ դասոյն ղիւրութիւններ ընծայել, քաջալերելու համար մշակութեանց նոյն կարևոր ճիւղը՝ Հետևաբար, նպաստից Յանձնաժողովին հետ համախորհուրդ՝ այս կարկազադութիւնն ընելով, սահմանեցինք՝ յատուկ հրահանգով մը՝ արհեստանոցներու կազմակերպութեան եղանակն ու պայմաններն, և որոշեցինք միանգամայն մինչև գարուն յետաձգել փակումն այն որբանոցներուն, որոց պայմանաժամը լրացած էր:

Այս արհեստանոցներն, որք սահմանուած են այլքան էական կարօտութիւն մը լրացնելու, պիտի հաստատուին ու պահպանուին գլխաւորաբար այն կամաւոր նուէրովն, որ ամի ամի Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ պիտի հաւաքուի մեր բարեխէր ազգայիններէն: Բարեգործութեանց մէջ ամէնէն քաղցրագոյնն ու հոգեպարարը չի միթէ, ու նաև դերազանցապէս վսեմն, որ զմարդ կը բարձրացնէ դէպի նախախնամողն տիեզերաց, օգնել ու տէր կանգնիլ որբին ու կարօտ մանուկին, անգոր արարածներ՝ անմեղ, անարատ, որ անկարող են զիրենք պահպանելու աշխարհային աղէտներու դէմ, որ անգիտակ զոհերն կը լինին

բաղդին, որ կը տառապին առանց դանգատելու, որ կը ժպտին՝ արտասուելու ատեն, և հլութեամբ կը համակերպին ամենայնի, կրելով իրենց հոգւոյն խորն՝ դառնութիւնն իրենց բովանդակ վիշտերուն: Ահա այս դեռատի էակներուն, այս խեղճ պղտիկներուն պաշտպանութեան համար է նուէրն, զոր կը խնդրենք աղերսագին, այս Ս. Մենդեան հրաշալի տօնին առթիւ, յանուն մանկացելոյն Յիսուսի, որ այնքան կը խանդաղատէր մանուկներուն վրայ, որ երբ կ'ուզէին հետացնել զանոնք իրմէ՝ կը կրկնէր սաստիկով. «Թոյլ տուք մանկուոյն դալ առ իս»:

Լի ենք յուսով որ սիրայօժար պիտի պատասխանէք մեր հրաւերին, և հասցնէք մեզ Ձեր նուէրն, առատօրէն և ղուարթութեամբ բղխած Ձեզ սիրտէն, վստահ ենք, որ այս կարևոր ձեռնարկին յաջողութեանն համար, որով եւթ պիտի պսակուի սրբոց պաշտպանութեան դործը, պիտի բերէք մեզ Ձեր օգնութեան բաժինը և անտարբեր չպիտի մնաք այս նոր պէտքին առջև՝ դուք որ, ցարդ չղլացաք օգնել կարօտին և լքեալին, դուք ոյ չներցիք Ձեր խղճին անպաշտպան թողուլ անօգնական մանուկը: Գթութեան Տէրն ընդունի Ձեր գթութեան նուէրը, և անոր փոխան հեղու Ձեր վրայ իր բազմազեղ բարիքներն ու շնորհներն, և ինքն իր Ամենակալ Աջովն հովանի Ձեր վրայ՝ դերծ պահէ զՁեզ, Ձեր ընտանիքն, Ձեր զաւակներն, Ձեր պարագաներն, ամէն վիշտերէ: «Տուք և տայի Ձեզ»:

Հրահանգ կազմակերպութեան գաւառական ազգային արհեստանոցներու:

Կ Ա Ջ Մ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Յօդուած 1.—Գաւառական առժամանակեայ որբանոցներու տեւողութեան պայմանաժամին լրանալովը՝ տակաւին անչափահաս գտնուող որբ և կարօտ մանուկներն իսպառ անխընամ չթողուլ համար Ազգային Պատրիարքարանի կողմէ առաջնորդական զխաւոր կեդրոններու մէջ՝ ուր որ յարմար դատուի, երկու սեռի տղոց համար՝ ուրոյն արհեստանոցներ պիտի հաստատուին:

Յօդուած 2.—Այս արհեստանոցներու ընդհանուր հասոյթներն են.—¹⁰. Կայսերական կառավարութեան կողմէ կարօտ մանկանց համար զանազան առիթներով շնորհուած նպաստը: Յունուար, 1902.

—20. Բարեսէր ազգայնոց կողմէ տրուած տարեկան այն կամաւոր նուէրն, զոր Սրբազան Պատրիարքն ամէն տարի Ս. Մննդեան տօնին առթիւ կ'ստանայ ուղղակի՝ մասնաւոր կերպերով դիմելով անոնց։—30. Բարերարներու նուիրած և սահմանած գումարները՝ որքերը որ և է կերպով հոգալու համար։—40. Կտակաւ թողուած ու այլ և այլ միջոցներով ստացուած պատահական նուէրներ։—50. Գաւառական աղգային վարչութեանց և Թաղական խորհրդոց կողմանէ հայթայթուած նպաստներ։—60. Վանքերու տրամադրելի հասոյթներ և մասնաւոր սանատէրներու նպաստն, արհեստանոցներու յատուկ։—70. Եւ վերջապէս արհեստանոցներու արտադրած վաճառքներու զուտ շահն։

Յօդուած 3.—Արհեստանոցներու հասոյթներն կ'ամփոփուին ու կը պահուին Պատրիարքարանի Նպաստից Սնտուկին մէջ, որ կը գտնուի արդէն Ս. Պատրիարքին պահպանութեան ներքեւ։

Յօդուած 4.—Արհեստանոցը կը հաստատուին այն ժամանակ՝ երբ տրամադրելի բաւականաչափ հասոյթներ գոյանան, կամ բարերար մը մասնաւոր կարգադրութեամբ կամ առաջնորդական վիճակ մը տեղական միջոցներով ստանձնէ հոգալ ծախքը, առանց պարպք ծանրաբեռնելու Առաջնորդարանին վրայ։

Յօդուած 5.—Այս արհեստանոցներու կազմութեան նպատակն է մասնաւորապէս՝ որք և անտէրունչ մանուկները խնամարկել, և ընդհանրապէս՝ թէ այս կարգի պատասպարեալներու և թէ ուրիշ գաւառացի տղայոց ըստ տեղւոյն օգտակար արհեստներ և հողագործական կարերու գիտելիքներ սովորեցնել և միջոց ընձեռել անոնց որ անձնական աշխատութեամբ հոգան իրենց ապրուստն, և ըլլան բարի և օգտակար անդամներ Պետութեան և Ազգին։

Յօդուած 6.—Որք և անտէրունչ տղաքներէն որոշեալ թուով մաս մը գիշերօթիկ կ'ընդունուի, որու $\frac{3}{4}$ կ'առնուի վիճակին թեմերէն և $\frac{1}{4}$ -ը ըստ կարգադրութեան Պատրիարքարանի՝ ուրիշ կարօտեալ վայրերէն. իսկ ցերեկեայ կ'ընդունուին այն տղաքներն, որք արհեստանոցի քաղաքին մէջ բնակութիւն ունին։

Եթէ փակուած որքանոցներէ եւնող տղոց մէջ կան այնպիսիք, որ տակաւին կը կարօտին պաշտպանութեան և որ և է արհեստ չեն կրցած սովորիլ, կը զետեղուին Պատրիարքարանի որոշմամբ՝ յարմար արհեստանոցներու մէջ։

Յօդուած 7.—Արհեստանոցք կը հաստատուին յարմար վայրերու ու շէնքերու մէջ, և որչափ հնար է Եկեղեցիին մօտ:

Յօդուած 8.—Գիշերօթիկ տղաք որոշեալ ժամանակներու մէջ կ'երթան տեղւոյն ազգային դպրոցն, նախնական ուսումն ընդունելու, և մնացեալ ժամանակներ կ'աշխատին արհեստանոցի մէջ:

Մ Ա Ց Ա Կ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Յօդուած 9.—Գաւառական արհեստանոցք կը մատակարարուին յատուկ Հոգաբարձութեանց ձեռք, որք վիճակին Առաջնորդին կամ Տեղապահին նախագահութեան ներքե կը բաղկանան հինգ անդամէ, որոց մին քահանայ պէտք է լինի, իսկ անդամոց երկուքը քահանայ կը լինին, երբ աղջրկանց յատուկ է արհեստանոցն:

Հոգաբարձութեանց անդամք պիտի լինին իրենց ուղղութեամբ և պատուաւորութեամբ ծանօթ անձեր, ըստ բաւականին բարեկեցիկ վիճակի մէջ, և դատապարտութան ներքե չլինած:

Յօդուած 10.—Հոգաբարձութիւնք կ'ընտրուին Պատրիարքարանէն՝ ընտրելեաց երկպատիկ ցանկի մը վրայ, զոր Առաջնորդն յայտադրով մը կը ներկայացնէ, Գաւառական վարչութեանց հետ համախորհուրդ, տալով կարևոր ծանօթութիւններն ընտրելեաց նկատմամբ: Սակայն Պատրիարքարանն կրնայ նոյն ցանկէն դուրս՝ անձեր ալ ընտրել:

Յօդուած 11.—Հոգաբարձութիւնք կը պարտաւորուին մատակարարել արհեստանոցն որոշեալ ելմտացոյցին համաձայն, առանց բնաւ բաց կամ պարուք թողլու, հայրաբար խնամել տղաքն, վարել արհեստանոցի գործառնութիւններն, ընտրել որբերն և արհեստանոցի աշակերտող տղաքները. որոշել պաշտօնեաներն ու արհեստի վարպետներն և հըսկել անոնց ընթացքին վրայ:

Յօդուած 12.—Արհեստանոցի պաշտօնակալաց ընտրութիւն հոգաբարձութեան կողմէ կը տեղեկագրուի Ազգ. Պատրիարքարանի: Նոյն պաշտօնակալք չեն կարող միջամուլի լինել տեղական ազգային գործելու և Պատրիարքարանի որոշմամբ կը դադրին անմիջապէս պաշտօնէ, երբ տեղի տան որ և է դայթակղութեան ու վէճի:

Յօդուած 13.—Հոգաբարձութիւնք ամեն տարեգլուի կ'ուղարկեն ի Պատրիարքարան նոյն տարւոյ հաշուեցոյցն ու յաջորդին ելմտացոյցն՝ յատուկ տեղեկագրով մը, որով պէտք է պար-

գուրի հաստատութեան ընդհանուր վիճակը, և ձեռք բերուած արդիւնքն:

Յօդուած 14.—Հաստատութեան բոլոր ծախքերն տեղի կ'ունենան Հոգաբարձութեան որոշմամբ և նախագահին հրամանաւ: Հոգաբարձութեան անդամք չենք կրնար այս հաստատութեանց հետ իրենց անձնականին համար առևտուրի յարաբերութիւն ստեղծել ուղղակի և անուղղակի միջոցներով, նոյնպէս չեն կարող թոշակաւոր պաշտօն վարել հաստատութեան մէջ:

Յօդուած 15.—Հոգաբարձութիւնք ուղղակի կը թղթակըին Պատրիարքարանի հետ, և իրենց գրութիւնք նախագահին և բոլոր անդամոց ստորագրութիւնը պէտք է կրեն: Նախագահը կը պարտաւորի իրեն ղրկուած գրութիւն, ղրամ և այլ ինչ անմիջապէս հաղորդել Հոգաբարձութեան:

Յօդուած 16.—Հոգաբարձութեանց անդամք ոչ առանձինն և ոչ ալ առանց նախագահի չեն կարող գործեր տնօրինել կամ հրահանգներ տալ հաստատութեան պաշտօնէից, այլ կը պարտաւորին խորհրդակցութեամբ տալ որոշումներն, արձանագրելով առանագրութեանց մէջ, և նախագահին միջոցաւ գործադրութեան դնել:

Յօդուած 17.—Հոգաբարձութեան պաշտօնն երկու տարի կը տևէ: Պատրիարքարանն իրեն կը վերապահէ վերահաստատել դանձը, երբ յարմար դատի:

Յօդուած 18.—Հոգաբարձութիւնն կամ անդամներէն ոք երբ թերանայ իր պաշտօնին մէջ և զեղծումներ գործէ, Պատրիարքարանը իրողութիւնը ստուգելէ ետքը՝ կը դադրեցնէ զայն պաշտօնէ:

Ա Ր Հ Ե Ս Տ Ա Կ Ա Ն Կ Ի Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Յօդուած 19.—Արհեստանոցներու մէջ յատուկ սենեակներ պիտի յատկանան, իրենց կարիւր կազմուածքով, ուր տղայք՝ գիշերօթիկ և ցերեկեայ՝ որոշեալ ժամերու մէջ պիտի պարապին արհեստ սովորելու, մասնագէտ վարպետներու միջոցաւ:

Յօդուած 20.—Արհեստներու տեսակն և որքանութիւնը հոգաբարձութիւնը կը սահմանէ ձեռնհաս անձերու հետ խորհրդակցելով, և Պատրիարքարանի որոշման ենթարկելէ ետքը՝ կ'սկսի գործադրութիւնն: Հոգաբարձութիւնք կը պարտաւորին նիւթական միջոցներու ներած չափով ընտ-

բել այնպիսի արհեստներ, որոց արտադրութիւնը ոչ միայն տեղական սպառմանց յատուկ լինին, այլ և ուրիշ տեղեր արտածուելով՝ կարենան շահու աղբիւր մը դառնալ ժողովրդեան:

Յօդուած 21.—Պատրիարքարանն կը սահմանէ՝ Հոգաբարձութեանց յայտագրին վրայ՝ արհեստական ճիւղին նիւթական պիտոյից համար յատուկ դրամագլուխ մը: Այս դրամագլուխը անկորուստ պէտք է պահուի, իսկ արտադրութեանց վաճառումէն գոյացած շահուն կէսը կը կցուի դրամագլուխին և միւս կէսը կը պահուի, մէկ-մէկ նպաստ տրուելու համար արհեստաւոր կարօտ տղոց՝ իրենց արհեստին վերաբերող դորձիքն գնելու համար, երբ արհեստն աւարտելով գործելու կ'ենեն:

Յօդուած 22.—Հոգաբարձութիւնը կը պարտաւորին արհեստանոցներու նիւթական պիտոյից համար զատ հաշիւ բռնել Պատրիարքարանի կողմէ ցոյց տրուած դրութեամբ ու ամէն երեք ամիս՝ հաշուեցոյցն հաղորդել Պատրիարքարանի, տարին մի անգամ ղրկելով նաև արտադրութեանց նմոյշներն, անոնց իսկական ծախուց հաշուեգրովը:

Յօդուած 23.—Հոգաբարձութիւնը կրնան արհեստարաններու մէջ պատրաստելի վաճառքներու համար ուղղակի յանձնարարութիւններ ընդունիլ և դորձադրել, Պատրիարքարանի յայտագրելով ի տեղեկութիւն:

Յօդուած 24.—Արհեստաւարտ տղոց տեղ անմիջապէս նորերն կ'առնուին և մեկնողներու անուններն կը ծանուցուին Պատրիարքարանի կարեօր պարագաներով:

Յօդուած 25.—Արհեստանոցի աշակերտաց մէջ եթէ գտնուին այնպիսիք, որ գերազանց արհեստի ընդունակութիւն ցոյց տան ու ապագայ խոստանան, Հոգաբարձութիւնը կը յայտագրէ անոնց անունը Պատրիարքարանի, որ զանոնք կը ղրկէ ուր անկ է՝ կատարելագործելու համար իրենց արհեստն, եթէ նիւթական միջոցները ներեն:

Յօդուած 26.—Հոգաբարձութիւնը կը պարտաւորին ուսումնասիրել այն միջոցներն, որոնցմով հնարին կրնայ լինել գիւղացի ժողովրդեան երկրագործական աշխատութիւններն արդիւնաւորել և հողին տեսակին ու կլիմայի համաձայն՝ շահաւէտ բերքերու մշակութիւնը քաջալերել, որպիսիք են՝ ափրոն, բամբակ, թթենի (շերամի), շուշմայ, կտաւտ, կանեփ, և ամէն տարի ուրոյն տեղեկագրով մը ներկայացնել Պատրիարքարանի իրենց ուսումնասիրութեան արդիւնքը և տեղայն առևտրական գործօց վիճակը, որպէս

զի կարելիութեան սահմանին մէջ Պատրիարքարանի կողմէ ընծայուն կարևոր դիւրութիւններն՝ հողագործական աշխատութեանց արդիւնաւորման համար:

Յօդուած 27.—Այդ նպատակաւ հողագործական վարժութիւնք տեղի պիտի ունենան արհեստանոցներու մէջ, և այն պարագային մէջ երբ յարմարութիւն չգտնուի, տեղւոյն մօտակայ վանքերու հողերն ու արտերն այդ նպատակին պիտի գործածուին՝ յատուկ կարգադրութեամբ:

Նպաստից Յանձնաժողովոյ հետ խորհրդակցութեամբ կազմուած եւ հրամայուած ի գործադրութիւն:

Ի Պատրիարքարանի, 20 Նոյեմբեր. 1901.

Պատրիարք Կոստանդնուպօլսոյ

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ